

СОЦІАЛЬНО-АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ПАРТНЕРСТВА В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Боряк О. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87, Суми, Україна
orcid.org/0000-0003-2484-1237
oksana_boriak@ukr.net*

Сущенко Л. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-6119-9151
zsru@ukr.net*

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, партнерство, педагогічна взаємодія, співпраця педагогів та батьків, соціалізація, толерантне освітнє середовище, цінності, гуманістичне спілкування.

У статті визначено й науково обґрунтовано соціально-аксіологічні засади педагогічної взаємодії та партнерства в інклюзивному навчанні.

Авторами акцентовано на побудові взаємовідносин зі здобувачами з проблемами розвитку на гуманній основі, де пріоритетним принципом комунікації є принцип взаємодії особистостей, що сприяє розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей дітей на основі організації гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування. Також наголошено на авторитеті педагога зі сформованою фасилітативною позицією як активного учасника процесу комплексного індивідуального супроводу дитини.

Доведено, що формування інклюзивного толерантного простору – це процес, який забезпечить гармонійне співіснування та розвиток усіх учасників освітнього середовища, де кожна особистість є цінною, а різноманітність стає джерелом сили і взаємозбагачення.

Авторами аргументовано: співпраця з батьками дітей з особливими освітніми потребами є надважливим аспектом ефективної реалізації інклюзивного навчання, який передбачає встановлення довірчих відносин, узгодження спільних дій і залучення батьків як рівноправних партнерів до освітньо-корекційного процесу. Концептуально-стратегічна спрямованість планомірної співпраці з батьками полягає у забезпеченні цілісного підходу до розвитку, навчання та соціалізації дитини з індивідуальними особливостями; наданні батькам підтримки у розумінні особливостей своєї дитини; у їх залучення до активної участі в освітньому процесі з метою досягнення оптимальних результатів.

У дослідженні визначено, що успішна організація педагогічної взаємодії й партнерства в інклюзивній освіті може бути ефективною за реалізації таких концептуальних позицій, зокрема: побудова взаємовідносин зі здобувачами з проблемами розвитку на гуманній основі; реалізація особистісно орієнтованого підходу в інклюзивному освітньому просторі через активізацію психолого-педагогічного супроводу; посилення ролі педагога як фасилітатора й координатора взаємодії учасників корекційного розвитку; створення толерантного освітнього середовища, у якому

кожен його учасник буде мати рівні можливості для навчання, розвитку та соціальної інтеграції; співпраця з батьками дітей з обмеженими можливостями здоров'я як базис в організації інклюзивного навчання.

SOCIAL AND AXIOLOGICAL FOUNDATIONS OF PEDAGOGICAL INTERACTION AND PARTNERSHIP IN INCLUSIVE EDUCATION

Boriak O. V.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Special and Inclusive Education
Makarenko Sumy State Pedagogical University
Romenska str., 87, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2484-1237
oksana_boriak@ukr.net*

Sushchenko L. O.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Preschool and Primary Education
Zaporizhzhya National University
Universitetskaya str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6119-9151
zcpu@ukr.net*

Key words: *child with special educational needs, inclusive education, partnership, pedagogical interaction, teacher-parent cooperation, socialization, tolerant educational environment, values, humanistic communication.*

The article defines and scientifically substantiates the social and axiological foundations of pedagogical interaction and partnership in inclusive education. The authors emphasize the importance of building relationships with children with developmental challenges on a humane basis, where the priority communication principle is interaction between personalities, promoting the development of abilities and cognitive opportunities of learners through the organization of humanistic, dialogical, and subject-subject communication. The article highlights the importance of the educator's authority, who adopts a facilitative position as an active participant in the process of comprehensive individual support for the child. It is proven that creating an inclusive and tolerant space is a process that ensures the harmonious coexistence and development of all participants in the educational environment, where each individual is valuable, and diversity becomes a source of strength and mutual enrichment.

The authors argue that cooperation with parents of children with special educational needs is a critical aspect of the effective implementation of inclusive education. This cooperation involves establishing trust-based relationships, exchanging information, coordinating joint actions, and engaging parents as equal partners in the educational and corrective process. The conceptual and strategic focus of planned collaboration with parents lies in ensuring a holistic approach to the development, education, and socialization of a child with individual characteristics, providing support to parents in understanding their child's specific needs, and involving them in active participation in the educational process to achieve optimal results.

The study concludes that the successful organization of pedagogical interaction and partnership in inclusive education can be effective when implementing the following conceptual positions: building humane-based relationships with learners with developmental challenges; applying a person-centered

approach in the inclusive educational space by strengthening and activating psychological and pedagogical support; enhancing the role of the educator as a facilitator and coordinator of interaction among participants in the corrective development process; creating a tolerant educational environment where each participant has equal opportunities for learning, development, and social integration; collaborating with parents of children with disabilities as a foundation for organizing inclusive education.

Постановка проблеми. Поступальний розвиток освіти відбувається, незважаючи на всі складні виклики сьогодення, які постали перед соціумом України, зокрема, збройної агресії російської федерації проти нашої держави. Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя, але однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка стикнулася із проблемами адаптації до обмежень та загроз, із завданнями гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах. Вплив війни на освіту в Україні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже від нього залежить культурне майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь.

Повноцінний розвиток дітей із особливими освітніми потребами (далі – ООП) одне з найважливіших завдань сучасної освіти в умовах сьогодення, що потребує пошуку найефективніших шляхів досягнення цієї мети та розроблення нових теоретичних і методичних підходів до основ освітнього процесу, корекційної та реабілітаційної роботи. Одним із пріоритетних напрямів модернізації сучасної системи вітчизняної освіти є розбудова нової української школи, побудова її інклюзивної моделі та забезпечення права дитини з особливими освітніми потребами на повноцінне існування в соціумі.

Сьогодення вимагає нових підходів до навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, ідеться про оптимізацію існуючої системи спеціальної освіти для осіб з психофізичними порушеннями через розширення її функцій й удосконалення структури для забезпечення доступної та якісної освіти упродовж життя; трансформацію системи навчання осіб з особливими потребами шляхом упровадження інноваційних технологій для забезпечення максимально можливого особистісного розвитку таких здобувачів освіти, відповідно до їхніх індивідуальних потреб і здібностей, інтеграції в соціум на основі самоактуалізації; розроблення спектру послуг психолого-педагогічного супроводу для осіб з особливими потребами різних вікових груп і відповідно до контингенту.

Отже, інклюзивна освіта сьогодні має бути зорієнтована, по-перше, на турботливе, гуманне

і милосердне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, які мають право на повноцінне життя; по-друге, на забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей в умовах інклюзивного освітнього середовища, успішну соціальну адаптації осіб з особливостями психофізичного розвитку, створюючи сприятливі умови розвитку, які враховують їх індивідуальні освітні потреби і здібності; по-третє, на забезпечення ефективної комунікації між закладом освіти і батьківською спільнотою з метою цілеспрямованої допомоги їхнім дітям на різних етапах навчання через консультації, практикуми, семінари, тренінги, батьківські клуби тощо; по-четверте, на моніторинг ефективності інклюзивної освіти, що включає оцінку прогресу здобувачів освіти з особливими потребами, аналіз впливу інклюзивних практик на розвиток і соціалізацію дітей, визначення напрямів з метою удосконалення освітнього процесу.

Вирішення цих проблем цілком можливе за умови реалізації педагогіки партнерства, в основі якої – співпраця всіх учасників інклюзивної освіти, що забезпечить максимально продуктивні взаємовідносини між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти досліджуваної проблеми на державному рівні задекларовано у низці нормативно-правових документів, зокрема: Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Конвенції про права осіб з інвалідністю», Концепції розвитку інклюзивної освіти, «Примірному положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» та ін., які забезпечують права дітей з порушеннями психофізичного розвитку з особливими освітніми потребами на доступ до якісної освіти, а також всебічну підтримку інклюзивної освіти через адаптацію освітніх програм, створення належних умов у закладах освіти та формування культури інклюзії.

Фундаментальною основою дослідження є праці, в яких презентовано:

– концептуальні засади спеціальної та інклюзивної педагогіки (О. Акімова, Н. Ашиток, О. Балахонова, Н. Баташева, Ю. Бойчук, В. Засенко, А. Колупасва, Н. Матвеева, В. Синьов, З. Шевців, С. Шеремет, С. Чупахіна та ін.);

– теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (М. Андреева, В. Апухтіна, Ю. Бойчук, Г. Васильєва, М. Давидюк, О. Кас'яненко, К. Леус, Т. Соловійова, Н. Соха, О. Фунтікова, О. Човган та ін.);

– стратегії упровадження інклюзивного навчання (Г. Бойко, Е. Данілавичюте, І. Кучерак, С. Литовченко, Л. Манилова, С. Миронова, Ю. Найда, Л. Прохоренко, Н. Софій, О. Таранченко та ін.);

– психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами (Г. Блеч, Н. Бовгира, І. Гладченко, К. Дмитренко, А. Міненко, О. Нагорна, О. Реброва, Т. Скрипник, О. Чеботарьова та ін.);

– виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами (О. Дмитрієва, С. Миронова, О. Царькова, О. Чопік та ін.);

– соціалізація дітей з порушеннями психофізичного розвитку (І. Бугайова, О. Горбатюк, В. Коваленко, М. Порошенко, Ю. Шевченко та ін.).

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що соціально-аксіологічні засади партнерства та педагогічної взаємодії в інклюзивній освіті досліджено фрагментарно й потребує подальшого науково-практичного вивчення.

Отже, соціальна значущість та актуальність порушеної проблеми, недостатній рівень її розроблення й наукового обґрунтування зумовили вибір теми наукового дослідження.

Мета статті – визначити й науково обґрунтувати соціально-аксіологічні засади педагогічної взаємодії та партнерства в інклюзивному навчанні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успіх роботи педагога у супроводі дітей з психофізичними порушеннями залежить не тільки від ціннісно орієнтованої спрямованості його діяльності, спеціальної підготовки, психолого-педагогічної грамотності, досвіду й професіоналізму. Ці характеристики знаходять своє вираження в духовно-особистісних якостях, що виявляються у спілкуванні, мові, ідеалах, ціннісній свідомості на засадах педагогіки партнерства.

Своєрідним орієнтиром у дослідженні цієї проблеми, предметом спеціального аналізу є теза групи авторів (М. Буйняк, С. Миронова, О. Чопік) з акцентом на те, що в освіті дітей з ООП таке партнерство є міждисциплінарним, оскільки сама освіта поєднується з лікуванням, корекцій-

ною роботою, соціальною допомогою ... часто партнерська взаємодія виходить за межі одного закладу, що безумовно її ускладнює. Так, учені виділили принципи, що є основою практичної реалізації партнерської взаємодії, на яких ґрунтується педагогіка партнерства, зокрема: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах, діалог – взаємодія – взаємоповага, розподілене лідерство, принципи соціального партнерства [1, с. 39]. Дійсно, ці позиції повністю збігаються з принципами педагогіки партнерства, що підтверджує важливість проблеми партнерської взаємодії в інклюзивній освіті.

Очевидним є той факт, що дитина, яка має право на задоволення власних соціальних потреб як особистість, потенційні можливості повноцінного розвитку, повноцінної життєдіяльності, потребує педагога, який є носієм духовно-моральних цінностей зі сформованою культурою педагогічного спілкування і головною духовною цінністю, що створює педагогічний працівник – це гуманні відносини. Зазначимо, що гуманні відносини до особистості з атиповим психофізичним розвитком полягають у співчутті до неї, допомозі їй, повазі до думки, особливостей розвитку, турботі про її удосконалення з опорою на оптимістичне прогнозування.

Аналізуючи основні тенденції і перспективи розвитку інклюзивної освіти, сформульовані у дослідженнях науковців (М. Буйняк, О. Гапон, С. Кульбіда, С. Литовченко, С. Миронова, І. Омельченко, О. Семенцова та ін.), можна зробити висновок, що комунікативний компонент є одним із пріоритетних у діяльності педагога як активного учасника комплексного психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Адже саме через спілкування трансформуються всі глибинні процеси цього системного утворення: суб'єкт-суб'єктна взаємодія дитини і педагога як рівнопартнерське освітнє співробітництво спрямоване на спільне вирішення навчальних комунікативно-пізнавальних завдань в атмосфері взаємної поваги й уваги до кожної особистості.

Слушною, зокрема, є позиція О. Гапон, яка зазначає, що в умовах інклюзивного навчання педагог є активним суб'єктом спілкування, який передає та приймає інформацію від дітей, зважаючи на їхні особливості, пов'язані з нозологіями; ... з огляду на це виникає формування знань і навичок мовної поведінки педагогів у різних видах і ситуаціях комунікативної взаємодії. Наприклад, «дітям з порушенням зору треба все детально описувати; звертаючись до дітей із порушенням слуху, треба говорити голосно, повільно, часто повторювати сказане; дітям з порушенням сенсорного сприй-

няття потрібен емоційний контакт; гіперактивних дітей із дефіцитом уваги слід хвалити за хороші вчинки, звертати увагу на їхні досягнення, зауваження і побажання висловлювати м'яко, дипломатично, завуальовано» [2, с. 44].

Дослідниця наголошує на організації комунікативної взаємодії педагогів і дітей з особливими освітніми потребами із обов'язковим дотриманням таких принципів, як: принципу гуманізму (визнання дитини з особливими потребами вищою цінністю і ціллю соціально спрямованої педагогічної дії; створення освітньої траєкторії не лише для засвоєння певних знань і умінь, а й для формування певних ціннісних орієнтацій); принципу антропоцентризму (забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов навчання дитини з особливими потребами, реалізація її природного потенціалу, актуалізація вітагенного досвіду); принципу педагогічної підтримки (розроблення системи педагогічних розвивальних, виховних дій, орієнтованих на підтримку особистого успіху, мінімізацію труднощів дитини в корекційно-розвивальному процесі); принципу суб'єктності (реалізація суб'єктної позиції в процесі спілкування, демонстрація поваги до дитини, розуміння її проблем, здатність стимулювати до самостійного виправлення помилок, пробудження в ній віри в успіх власної діяльності); принципу індивідуального підходу (створення комфортного розвивального чи компенсаторного середовища з урахуванням індивідуальних особливостей дітей (характеру нозологій і особистісних особливостей розвитку)); принципу діяльнісного підходу (організації спілкування на основі рівноправної партнерської взаємодії з метою профілактики, розвитку та корекції порушень, а також як гуманну навчальну діяльність загалом) [2, с. 44].

Так, дослідження Г. Тимошко та В. Гладуша переконливо свідчать, що завдяки комунікативній діяльності дитина з особливими освітніми потребами легше адаптується до нових умов та взаємовідносин, відбувається розвиток її соціальних навичок і умінь, коли вона пізнає природний, предметний і соціальний світ у його цілісності й різноманітності. Дослідники зазначають, що ключовою фігурою в цьому процесі є особистість педагога зі сформованою комунікативною компетентністю, яку вони трактують як інтегративне особистісне утворення, що позиціонує сформованість професійних компетенцій та особистісних якостей, дозволяє встановлювати психологічний контакт із усіма учасниками освітнього процесу та організовувати педагогічно доцільну взаємодію в інклюзивному освітньому середовищі, а постійна комунікативна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях виробляє емпатію, взаємну прихильність,

усвідомлення індивідуальності кожного, відчуття захищеності [5].

Специфіка вищезазначеного підходу виражається в побудові взаємовідносин з дітьми з проблемами розвитку на гуманній основі, де пріоритетним принципом комунікації є принцип взаємодії особистостей. Надзвичайно важливим у міжособистісній взаємодії є виникнення ситуації виховної фасилітації корекційної спрямованості, сприяючи, тим самим, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей здобувачів освіти на основі організації гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування.

Ще одним прикладом упровадження інклюзивної моделі освітнього процесу на засадах педагогіки добра є концепт учених, на думку яких, реалізація особистісно орієнтованого підходу є домінантою. Так, дослідники зауважують, що акценти робляться на увазі до внутрішнього світу дитини з особливими освітніми потребами, розвитку її особистості шляхом учіння через пошук нових методів, форм і засобів навчання. Але, як ризик, науковці зазначають, що абсолютизація інтересів і спонтанної діяльності учнів, зокрема у визначенні змісту і методів навчання, може позначитися на систематичності освітнього процесу та знизити рівень освіти. При чому, принципи та методи особистісно орієнтованого навчання надають змогу врахувати рівень кожної дитини, застосування різного дидактичного матеріалу – дати посильне завдання, використання різноманітних форм взаємодії сприяють розвитку комунікативних здібностей... це збігається з принципами інклюзивного навчання, основним із яких є урахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 82].

Звідси – актуалізація завдання: підвищення розвивальної ефективності навчання, оптимізація процесу педагогічного керівництва виховною діяльністю дитини з особливостями психофізичного розвитку, стимулюючи її соціальний, емоційний та когнітивний розвиток тим, щоб вона відчувала себе неповторною, повноцінною особистістю – активним учасником суспільного життя. Тому в контексті запровадження інклюзивної моделі освітнього процесу реалізація особистісно орієнтованого підходу (в тому числі через посилення й активізацію психолого-педагогічного супроводу) стає одним із домінуючих принципів.

Підсумовуючи, зазначимо, спричинювальним полем особистісно орієнтованого освітнього процесу, основою діяльності має бути авторитет педагога як активного учасника процесу комплексного індивідуального супроводу дитини, який повсякчас готовий іти назустріч прагненню особистості, бути небайдужим до її життя, а стиль

спілкування має забезпечувати тільки позитивні емоційні переживання вихованців.

У пошуках наукової істини ми виходили з того, що однією із домінант процесу партнерства та взаємодії в інклюзивному освітньому просторі має бути роль педагога як фасилітатора й координатора взаємодії учасників корекційного розвитку, максимально реалізуючи вікові можливості дитини й потенційні можливості корекційного впливу. Насамперед, – це педагог зі сформованою фасилітативною компетентністю, який володіє необхідними знаннями, навичками та особистісними якостями для ефективної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, сприяючи їхньому розвитку, навчанню й соціалізації, а його діяльність спрямована на цілеспрямоване створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечуватимуть комфортне і продуктивне навчання через мотивацію, співпрацю й адаптацію.

Слід зазначити, що фасилітаційний вплив педагога має основне завдання допомагати, полегшувати й стимулювати, механізм якого ґрунтується на актуалізації ціннісного ставлення до людей на основі гуманістично орієнтованого спілкування, атмосфери прийняття, розуміння й довіри; позитивній відвертості і прийнятті всіх учасників інклюзивного освітнього процесу, толерантності до думок, позицій, рішень, дій інших; обережному ставленні до будь-яких особливих проявів особистості; конгруентності; відсутності негативної стереотипізації та ін.

Проведений аналіз проблемного поля розвального функціонування досліджуваного феномену засвідчує, що створення інклюзивного толерантного простору є вирішальним аспектом цього процесу. Формування інклюзивного толерантного простору – це тривалий процес, який забезпечує гармонійне співіснування та розвиток усіх учасників освітнього середовища, де кожна особистість є цінною, а різноманітність стає джерелом сили і взаємозбагачення. Оптимальним шляхом для реалізації цього завдання вважаємо побудову інклюзивного освітнього середовища етично орієнтованого характеру, у якому кожен учасник освітнього процесу, незалежно від своїх індивідуальних особливостей, буде мати рівні можливості для навчання, розвитку та соціальної інтеграції, перебуваючи в атмосфері поваги, прийняття та взаємної підтримки.

Наведена позиція дає можливість зробити висновок, що таке середовище є природним для всіх без винятку дітей, стійким до внутрішніх змін і зовнішніх впливів, гуманним та варіативним, яке забезпечує не лише фізичну доступність, але й психологічний комфорт, соціальну відкритість і культурну різноманітність.

Зробимо спробу доповнити авторську концепцію педагогічного впливу на процес результативної організації партнерства й педагогічної взаємодії в інклюзивній освіті ще одним напрямом, який надасть змогу цілісно підійти до розуміння сутності досліджуваного феномену. Вважаємо, що співпраця з батьками дітей з особливими освітніми потребами є важливим аспектом ефективної реалізації інклюзивного навчання, який передбачає встановлення довірчих відносин, обмін інформацією, узгодження спільних дій і залучення батьків як рівноправних партнерів до освітньо-корекційного процесу.

Концептуально-стратегічна спрямованість планомірної співпраці з батьками полягає у забезпеченні цілісного підходу до розвитку, навчання та соціалізації дитини з індивідуальними особливостями; наданні батькам підтримки у розумінні особливостей своєї дитини; у їх залученні до активної участі в освітньому процесі з метою досягнення оптимальних результатів.

Обґрунтовуючи науково-теоретичні засади співпраці з батьками дітей з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивного навчання, зазначимо, що пріоритетними її аспектами нами визначено такі вектори, як: установлення контакту й формування довірливих партнерських взаємовідносин (відкрите спілкування, регулярне обговорення прогресу дитини, її досягнень, труднощів; прийняття переживань і потреб батьків, підтримка у складних ситуаціях); систематичне інформування батьків (роз'яснення прав та можливостей, доступні послуги та підтримка; обговорення індивідуальних програм розвитку дитини з урахування побажань батьків; консультування); налагодження ефективної співпраці з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу (спільне виконання рекомендацій, узгодження методів корекційної роботи між педагогами, фахівцями та батьками; підтримка у створенні середовища вдома); моніторинг прогресу дитини (регулярне обговорення результатів навчання та розвитку здобувача освіти; коригування дій з урахуванням змін у стані дитини для адаптації освітніх підходів) та ін.

Отже, співпраця з батьками дітей з обмеженими можливостями здоров'я – це базис в організації інклюзивного навчання, яка сприяє досягненню гармонійного розвитку дитини, зміцнює партнерські відносини між закладом освіти та сім'єю, допомагаючи створити умови, які відповідають її індивідуальним потребам і резервам.

Висновки і пропозиції. Отже, на основі аналізу широкого кола джерел і наукових праць з досліджуваної проблеми визначено, що успішна організація педагогічної взаємодії й партнерства в інклюзивній освіті, за нашим припущенням, може

бути ефективною за реалізації наступних концептуальних позицій:

- побудова взаємовідносин зі здобувачами з проблемами розвитку на гуманній основі, де пріоритетним принципом комунікації є принцип взаємодії особистостей на основі організації гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування;
- реалізація особистісно орієнтованого підходу в інклюзивному освітньому просторі через посилення й активізацію психолого-педагогічного супроводу, стимулюючи соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожної дитини;
- посилення ролі педагога як фасилітатора й координатора взаємодії учасників корекційного розвитку, максимально реалізуючи можливості

дитини на засадах гуманістично орієнтованого спілкування, розуміння й довіри;

- створення толерантного освітнього середовища, у якому кожен його учасник буде мати рівні можливості для навчання, розвитку та соціальної інтеграції, перебуваючи у атмосфері поваги, прийняття і взаємної підтримки;
- залучення батьків до активної участі в корекційному освітньому процесі з метою досягнення оптимальних результатів.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в узагальненні й систематизації поглядів науковців на проблему розроблення індивідуальних програм розвитку дітей з особливими освітніми проблемами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буйняк М. Г., Миронова С. П., Чопік О. В. Розуміння сутності партнерства у педагогічній діяльності вчителями спеціальних шкіл. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2021. Вип. 17. С. 35–44.
2. Гапон Л. О. Створення толерантного мовного середовища інклюзивного профілю педагогіки. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 43–46.
3. Малинович Л., Кульбіда С., Міськов Г. Створення доступного мовного середовища для дошкільників: необхідність і виклики. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2023. № 112 (4). С. 95–118.
4. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / упорядник К. М. Бондар. 2-ге вид., доп. Кривий Ріг, 2019. 170 с.
5. Тимошко Г. М., Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. 192 с.

REFERENCES

1. Bujniak M. H., Myronova S. P., Chopik O. V. (2021) Rozuminnia sutnosti partnerstva u pedahohichnij diial'nosti vchyteliamy spetsial'nykh shkil. Aktual'ni pytannia korektsijnoi osvity [Understanding the essence of partnership in pedagogical activity by teachers of special schools]. Pedahohichni nauky. Vyp. 17. S. 35–44. (in Ukrainian)
2. Hapon L. O. (2021) Stvorennia tolerantnoho movnoho seredovyscha inkliuzyvnoho profilu pedahohiky [Creating a tolerant language environment with an inclusive pedagogy profile]. *Inklyuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezul'tat* : materialy I Vseukrains'koi mizhdystsyplinarnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Ternopil', 8 kvitnia 2021 r.). Ternopil' : TNPU im. V. Hnatiuka. S. 43–46. (in Ukrainian)
3. Malynovych L., Kul'bida S., Mis'kov H. (2023) Stvorennia dostupnoho movnoho seredovyscha dlia doshkil'nykiv: neobkhidnist' i vyklyky [Creating an accessible language environment for preschoolers: necessity and challenges]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*. № 112 (4). S. 95–118. (in Ukrainian)
4. Teoriia i praktyka inkliuzyvnoi osvity : navchal'no-metodychnyj posibnyk [Theory and practice of inclusive education] / uporiadnyk K. M. Bondar. 2-he vyd., dop. Kryvyj Rih, 2019. 170 s. (in Ukrainian)
5. Tymoshko H. M., Hladush V. A. (2023) Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh inkliuzyvnoho osvitn'oho seredovyscha [Development of communicative competence of teachers in an inclusive educational environment] : monohrafiia. Nizhyn : Vydavets' Lysenko M. M. 192 s. (in Ukrainian)